

Robinson – ett rum för egna idéer

Lisa Frisk

Ålder: 37 år (född 1973)

Uppväxt: i Enköping.

Utbildning/yrkeserfarenhet: Utbildad lärare för klasserna 1-7 samt en rektorsutbildning.

Familj: man och två söner.

Fritid: trädgårdsnörd.

Personalkooperativet Fredag ek för

Kooperativet Fredag driver två grundskolor i Enköping, Robinson-Husberg och Robinson-Svedia. Husberg, som är deras första skola, startade 1997 och har 56 barn från förskoleklass till 5:e klass. Nyligen invigdes kooperativets andra skola, Svedia, där det går 32 barn i åldrarna 6-8 år. Skolorna är del av Friluftsförbundet Friluftsliv och utomhuspedagogik. Det finns långt gångna planer på ytterligare två grundskolor.

Delägare: 3

Anställda: 21

Start: 1997

Omsättning: 8 miljoner kr

Adress: Vitriskagatan 67 och Ripgatan 32, Enköping

Telefon: 0171-30607

www.robinson.nu

Robinson Crusoe och hans vän Fredag har gett namn till företaget och till den egna pedagogiska modellen. Det handlar om att lära genom att göra och att samtidigt vara ute i naturen.

– Världen är en bättre plats med Robinson. Vi tror att vår pedagogik fungerar i alla miljöer och på alla barn. Därför valde vi att placera den nya skolan i ett område där det finns många invandrabarn. Vi har en drivkraft att förändra världen och det är en större handling att starta en skola här, säger Lisa Frisk som är delägare och rektor.

I en skogsbacke i utkanten av Enköping ligger en liten hemtrevlig skolbyggnad i trä. Hösten 2008 invigdes den andra skolan i Robinsons regi. Lokalerna hyrdes tidigare av Syrianska föreningen, men har nu köpts av Robinson. Området är tungt kriminellt belastat med mycket skadegörelse och många inbrott. Året innan skolan startade hade man 16 anmälda brott. Idag finns här en väl fungerande skola för 32 barn i åldrarna 6-8. Snart utökar de till en skola för klasserna 1-5.

– Skolan borde vara mer autentisk. Ibland är den som en låtsasvärld. Det är som en parallellvärld där det som händer är på låtsas. Det är inte speciellt attraherande för barn. De har en inneboende drift att växa och pröva det som är på riktigt.

Redan som 7-åring visste Lisa att det var lärare hon skulle bli. Inspirationen fanns hemma, pappa Tomas är lärare och mamma Nilla är fritidspedagog. När kompisarnas yrkesdrömmar handlade om att bli veterinär, hårfrisörska eller popstjärna höll Lisa fast vid visionen om läraryrket. Efter gymnasiet vikarierade hon ett år som lärare innan det var dags för lärarhögskolan i Uppsala. På utbildningen fick Lisa två vänner från Enköping och de blev ett sammansvetsat gäng.

– Vi hade alla tre ett brinnande intresse av att lösa gåtan. Hur ska skolan fungera för att ta tillvara den lust och inlärningsglädje som barn har när de börjar skolan? Hur ska vi göra för att inte ta död på den lusten? Barnen vill lära sig, vi vill lära barnen, läroplanen säger att vi ska lära barnen. Vad är egentligen problemet?

Inför den första praktiken var Lisa och hennes vänner inspirerade att få testa sina idéer och kunskaper. De ville duka upp ett pedagogiskt smörgåsbord där barnen själva skulle få välja det som deras lust och intresse styrde dem till. Men verklighetens skola motsvarade inte alls deras föreställningar. De upplevde att det fanns mycket små möjligheter för dem att påverka verksamheten.

– Det väckte en enorm frustration, och frustration är en väldigt bra drivkraft. Vi gick omkring med de här tankarna de sista åren på lärarhögskolan. Till slut landade vi i tankar om att kunskaper inte kan vara lösryckta ur sitt sammanhang.

*Världen är en bättre
plats med Robinson.
Vi tror att vår
pedagogik fungerar
i alla miljöer och på
alla barn.*

*Det väckte en enorm
frustration, och
frustration är en
våldigt bra drivkraft.*

Tillsammans drevs de av visionen om att få förverkliga sin gemensamma pedagogiska profil. Ett besök hos kommunens skolchef med en konkret fråga om de kunde få bilda ett eget arbetslag för att få pröva sin pedagogik gav inget gensvar. Trots att de var unga och nyutexaminerade vågade Lisa och hennes kollegor Stina och Jörgen satsa på en helt egen skola. Hur var det egentligen möjligt? Det fanns mycket positivt som vägde upp svårigheterna. Tanken på att få fortsätta att jobba tillsammans och möjligheten att bygga upp en egen verksamhet gav kraft att genomdriva idéerna. De insåg att detta aldrig skulle kunna hända i en kommunal skola, i synnerhet inte när de var så unga och oerfarna. Resultatet var att de, redan tio månader innan lärarexamen, skickade en ansökan till Skolverket om att få starta friskola. Valet att bilda en ekonomisk förening var inte så svårt, enligt Lisa.

– Den gamla klyschan om att ensam är stark stämmer inte, tvärtom är det en oerhörd styrka att vara flera tillsammans. Den kooperativa formen är ju en samling människor med idéer, medan ett aktiebolag mer är en samling med pengar. Hos oss är det idéerna som arbetar.

När de startade sin första skola 1997 var de tre nyutexaminerade lärare som slog sig samman i ett kooperativt företag. Lisa var bara 23 år. I början hade de varken lokal eller barn, men de trodde stenhårt på sin idé. ”Hur svårt kan det vara” blev deras motto. Med hjälp av ett banklån med personlig borgen skapade de ett tillräckligt startkapital för att dra igång verksamheten.

– Vi hade stora problem att få banklån. Vi gick från bank till bank och till slut träffade vi en bankchef som precis skulle gå i pension. Jag tror vårt projekt blev hans sista goda gärning i yrkeslivet, säger Lisa och ler brett.

De köpte ett hus från Stockholm som transporterades och sattes upp i Enköping. Från Almi fick de ett lån som bekostade inredningen av lokalerna. Dagen innan skolstart hade de lyckats rekrytera 19 av 21 barn, två veckor senare var skolan fulltalig. Efter två år var det dags att bygga ut lokalerna till nuvarande storlek. Då hade de hjälp av en arkitekt och de kunde förverkliga alla idéer om hur den pedagogiska inomhusmiljön skulle se ut. Det finns både stora, öppna miljöer och små, avskärnade ytor där man kan dra sig undan för eget ostört arbete.

– Egentligen är det ett spännande skolexperiment som vi har gjort. Om man tänker sig tre lärarstudenter som läser forskning och teorier i en utbildning under tre och ett halvt år och som sen i en helt skyddad värld skapar sin egen skola. Vad händer då? Vi var ju skyddade från gamla strukturer, gammal organisation och gammal kultur. Så här i efterhand har jag förstått att vi gick direkt till skolans kärna. Vi frågade oss hur vi ville jobba med barnen och utifrån detta skapade vi strukturer av avtal i vår organisation. I stora organisationer börjar man oftast i den andra änden.

På Husberg, som är deras första skola, finns idag 56 barn från förskoleklass till 5:e klass. Båda skolorna drivs av samma pedagogiska grundsyn, en upplevelsebaserad inläring. Här jobbar man tematiskt i 5-veckors-projekt som integrerar skolans alla

ämnen. Exempel på teman är ”Jakten på Katemba” som är ett Afrikaprojekt och ”Blänkande bronsålder” som handlar om historia. Stora delar av undervisningen sker utomhus. Varje skoldag inleds med att barnen sitter tillsammans i en ring av stockar ute på skolgården. Under sommarhalvåret äter man alla måltider utomhus. Ibland gör barnen sin egen mat på stormkök. Skolmiljön är så autentisk som möjligt, här finns i princip inga tillrättalagda lekmiljöer. Ruschkanor, gungor och klätterställningar lyser med sin frånvaro. Det är naturens egna redskap som gäller; stenar, klippor, stubbar, stockar och pinnar. Barnen har egna verktygslådor till sin hjälp. Man bygger hela tiden, många kojor blir det. En enda regel styr barnen – respektera din kompis.

I början möttes Lisa och hennes kollegor av en hel del misstänksamhet och skepticism, både från skolfolk och från allmänhet. Hur skulle de kunna skapa en skola när de var så unga och oerfarna. Redan efter några år lyckades de vända omgivningens inställning. Idag får de mycket positiv respons från tjänstemän på kommunen. Robinsons verksamhet är oerhört populär bland föräldrar i Enköping. De har en kö på över 200 barn och är just nu inne i en expansiv fas. Istället för att skapa större enheter har de valt att växa genom att skapa flera mindre skolor. Hösten 2008 startade deras andra skola, Svedia, vilken är planerad att bli en 1-5-skola. Två nya tomter är inköpta och där finns planer på att bygga ytterligare nya skolor. Enligt Lisa är det egentligen inte någon fördel för de befintliga verksamheterna att företaget växer. Det handlar mer om ett personligt intresse från Lisas sida av att utveckla och skapa nya möjligheter.

– Jag vill ha nya utmaningar. Vi vill pröva pedagogiken i nya områden och jag vill känna att det hela tiden utvecklas. Många friskolor jobbar väldigt traditionellt idag. Skillnaden är bara att man har en annan huvudman. Det förbryllar mig. Vitsen med att välja en annan form är ju att man står fri att skapa något eget.

De är fortfarande tre delägare i kooperativet. En av initiativtagarna har flyttat från Enköping. Robinson består nu av Lisa själv, kollegan Stina Nilsson samt Lisas make Anders Melberg, som har ansvar för lokaler och byggprojekt. Lisa och Stina arbetar med ett delat pedagogiskt ledarskap, båda arbetar som rektorer. De kompletterar varandra och tycker därför att de tar bättre beslut tillsammans än var och en för sig. Den röda tråden har hela tiden varit att idéerna fått genomsyra skolornas verksamhet. Genom att kärnan har varit intakt har de kunnat bli effektiva och har inte behövt kompromissa om sina visioner. När de rekryterar personal är de väldigt tydliga med sina ideal och vill alltid hitta människor som kan känna engagemang för dessa idéer. På Robinsons skolor har alla samma grundlön. Lärarna tjänar ungefär som sina offentligt anställda kollegor. Lisa och Stina har som rektorer inte samma lönenivå som andra skolledare. Lönen har aldrig varit en drivkraft för dem, det är idéerna som är motor.

– Jag tror att vårt framgångskoncept är att vi verkligen brinner för våra idéer. Det har inte varit något självändamål att bli egen företagare eller att ha en egen skola.

Den kooperativa formen är ju en samling människor med idéer, medan ett aktiebolag mer är en samling med pengar. Hos oss är det idéerna som arbetar.

Jag tror att vårt framgångskoncept är att vi verkligen brinner för våra idéer.

Vi vill skapa rum för våra idéer. Det finns ingenting som håller oss tillbaka, inga begränsande strukturer. Vi har skapat ett fritt spelrum.

Lisa kommer själv från en bakgrund där det inte betraktades som särskilt fint att vara företagare. Det var mer kollektivet som gällde. Däremot fanns en stark drift att bidra till att förbättra världen. Det kan också bli en drivkraft till entreprenörskap.

– För mig har det varit en resa att kunna identifiera mig som företagare. Min personliga tolkning av företagandet är att jag har idéer och visioner som är så viktiga för mig att jag måste skapa forum för att få förverkliga dem. Det är också en kamp mot konventioner och en vilja att visa att det går att göra annorlunda.

Genom åren har de fått många förslag om att de borde ombilda företaget till ett aktiebolag. Lisa ser dock inga direkta fördelar med ett ombildande. Tvärtom känner de sig hemma i de kooperativa värderingarna.

– Det är oerhört viktigt för oss att vår eventuella vinst ska återinvesteras i verksamheten. De pengar som vi har fått för att bedriva en bra skolgång för barn, de ska inte hamna någon annanstans. Det är lite lurigt nu när vi är i den expansiva fasen, eftersom det nu skulle vara lockande att bygga upp ett kapital. Men jag har ju själv mina barn i en av våra skolor. Varken som förälder eller rektor är jag särskilt intresserad av att använda barnens skolpeng till att bygga nya skolor.

Det finns fortfarande många mål att förverkliga. En vision handlar om att bygga

upp ett eget skolkök med hemlagad mat från egna råvaror. Ett annat mål är att kunna starta en högstadieskola. På sikt skulle de vilja bilda ett nytt utbildningsföretag i syfte att sprida Robinsonpedagogiken till vuxna. Där skulle de sprida sina pedagogiska idéer om upplevelsebaserat lärande. Det nya företaget kanske ligger tio år fram i tiden, men omöjligt är det definitivt inte.

Lisa recept på kooperativt företagande:

- Fundera-Filosofera-Reflektera!
- Formulera en vision och en tydlig verksamhetsidé.
- Luta dig mot visionen när du ställs inför problem.
- Betrakta hinder som en inspiration.

När två blir ett och startar eget tillsammans

Evelina Sjödin

Ålder: 27 år (född 1983)

Uppväxt: på bondgård i en företagarfamilj utanför Sundsvall.

Utbildning/yrkeserfarenhet: Utbildad hunddagisföreståndare. Arbetade tidigare som bagare inom ICA.

Familj: sambo och hund.

Fritid: vänner och resor.

Amelie Saether

Ålder: 23 år (född 1987)

Uppväxt: i företagarfamilj i Gävle.

Utbildning/yrkeserfarenhet: Djurskötargymnasium, diplomerad hundfrisör samt kurser i agility, tjänstehundsbevakning m.m. Har tidigare arbetat på hunddagis, kennel och djurpark.

Familj: sambo samt hund och katt.

Fritid: friluftsliv, resor, fotografering.

AmNi's hundhus ek för

Kooperativet har fyra medlemmar, förutom Evelina och Amelie ingår också deras respektive sambo. Företaget erbjuder hunddagis, pensionat, salong, butik och kursverksamhet. Amnis hundhus omsätter en knapp miljon och de har två anställda.

Delägare: 4

Anställda: 3

Start: 2008

Omsättning: 1 miljon kr

Adress: Skönsmogatan 40, 854 62 Sundsvall, *Telefon:* 076-14 81 340

www.amnishundhus.se

Här börjar historien om hur två blir ett. Det var en gång två unga kvinnor som var passionerat intresserade av hundar. Båda hade egen hund och båda hade haft tankar om att någon gång i livet starta eget. Amelie bodde i Ljusdal och arbetade på en kombinerad hundsalong och hunddagis i Järvsö. Hon hade gått djurvårdslinjen på gymnasiet och var inriktad på att jobba med djur i en eller annan form. Evelina hade fast jobb som bagare på ICA Maxi i Sundsvall. Problemet var att hon saknade plats för sin hund på dagarna. Det fanns bara ett hunddagis i Sundsvall och där var det lång kö. Evelina mötte många andra hundägare som också pratade om behovet av hundomsorg. Det var här, i det egna behovet som hon började tänka tanken att starta ett eget hunddagis. Men inte ensam.

En novemberkväll när Evelina var extra arg för att det inte fanns någon som kunde ta hand om hennes hund så ringde hon till Amelie, en avlägsen bekant, som var hundägare och utbildad djurskötare.

– Hej! Vill du starta hunddagis med mig?

– Absolut! Jag säger upp mig och flyttar till Sundsvall.

Att starta eget företag har varit ett självklart mål för både Amelie och Evelina. Bådas föräldrar är egna företagare och inspirationen har funnits på nära håll.

– För mig var det helt klart att jag skulle starta eget någon gång. Jag visste bara inte vad det skulle bli, säger Evelina.

Under våren 2008 började de planera för sitt företag. Evelina arbetade fortfarande heltid på ICA men gick på Nyföretagarcentrum i Sundsvall på kvällarna. Där diskuterade de vilken bolagsform som var mest lämplig. Enskild firma skulle inte fungera eftersom de var två som skulle dela på företaget. Handelsbolag hade visserligen varit möjligt, men det kändes inte helt rätt eftersom man då binder samman sina personliga ekonomier på ett sätt som inte kändes bra. Aktiebolagsformen var inte realistisk eftersom de inte kunde skaffa fram startkapitalet på 100 000 kronor. Kvar fanns då alternativet att starta i formen ekonomisk förening. Många var dock skeptiska till att de skulle starta ett kooperativt företag, det var ju inte precis ett föräldrakooperativ de skulle starta. Det fanns många fördomar och en stor okunskap om hur ekonomiska föreningar fungerade.

– Det kommer aldrig att gå. Ni kommer att få in hur många medlemmar som helst i företaget.

Till slut fick de rådet att ta kontakt med Agneta Sörman på Coompanion Väster-norrland. Nu fick de mer information och de blev överens om att välja den kooperativa formen. Haken var att man måste vara minst tre medlemmar. Det problemet

Det kan gå åt pipsvängen, men då får vi offra ett år av vårt liv.

löstes enkelt genom att de plockade in sina pojkvänner som delägare i företaget. De har hjälpt till rent praktiskt genom att snickra och bygga om i lokalerna.

– De har inte så mycket att säga till om. Vi bestämmer som vi vill, det har vi till och med skrivit in i kompanjonavtalet, säger de och skrattar.

Augusti 2008 startades företaget och de fick samtidigt tillgång till sina lokaler. Två veckor senare skulle dagiset öppna. De hade finansierat allt själva genom var sitt personligt lån. De hade inte haft tillgång till några bidrag, inte ens ett Starta eget-bidrag. Amelie var för ung, man skulle vara minst 25 år, och Evelina hade inte varit arbetslös i sex månader, vilket var ett krav.

– Vi tänkte att vi är unga och vi är tjejer, någonting ska vi väl kunna få, men det blev inte en krona.

Veckorna innan start fick de plötsligt kalla fötter. Hur skulle de kunna betala hyran och hur skulle det gå om de inte kunde betala sina räkningar? Skulle deras affärskalkyl hålla? Dagen innan de skulle skriva på hyreskontraktet kom de till en viktig vändpunkt.

– Antingen satsar vi och skriver på för ett års hyra. Det kan gå åt pipsvängen, men då får vi offra ett år av vårt liv. Eller så struntar vi i detta och då kommer någon annan att starta istället. Då kommer vi att ångra oss resten av livet. Så tänkte vi, och det har ju fungerat jättebra. Det har till och med startat ett annat företag efter oss, så det fanns en marknad för tre hunddags här.

De har saknat någon form av mentor som hade kunnat vara ett personligt stöd under processen fram till företagets start. Kanske hade det kunnat vara en särskild person på arbetsförmedlingen. Nu fick de själva kryssa mellan olika rådgivare och handläggare. Mest hjälp fick de av Coompanion och Nyföretagarcentrum. Nu har de skaffat sig en egen revisor som har blivit ett stort stöd.

Inredningen har de i princip fått gratis. Eftersom de inte hade några pengar att köpa inventarier för satte de in små annonser på Blocket om att de önskade möbler till sina boxar och hundrum. Många svarade och de kunde åka runt och hämta mängder av användbara saker. På Blocket gjorde de också en slags marknadsundersökning genom att lägga ut en förfrågan om behovet av dagisplatser. De fick omedelbart 50 svar, vilket kändes betryggande.

Idag ansvarar de för ungefär 35 hundar. Hundarna är indelade i grupper och varje grupp har ett eget möblerat rum. Varje hund har en egen plats på väggen utanför, där det hänger ett porträtt och en egen krok för halsbandet. Det känns onekligen väldigt likt ett mänskligt dagis. Lika fixerat vid de dyrgripar och ögonstenar som har anförtratts åt dem.

När en kund ringer och är intresserad av dagisplats så inleder Amelie och Evelina med att boka in ett dagissamtal. Då ska matte och husse och hund komma till hundhuset så att de får träffas och utbyta information. Amelie och Evelina vill veta lite mer om hunden, hur den trivs med andra hundar till exempel. Sen bokar de in en inskolningsdag för att man i lugn och ro ska kunna se hur hunden fungerar på dagiset. Alla har ett eget dagisavtal där det framgår om det är heltid eller deltid och vilka dagar man behöver hjälp.

Det första året innebar enormt mycket jobb för Amelie och Evelina. De törs inte ens tänka på hur många timmar per vecka de lade på företaget. Ofta arbetade de ett och ett halvt dygn i sträck, sedan var de lediga en natt för att sedan jobba ett och halvt dygn igen. De kunde inte lämna hundhuset tomt på nätterna. Nu har de planer på att installera en övervakningskamera. Att jobba så mycket som de gjort fungerar inte i längden. Om kompisarna ville träffa dem var det hundpromenader som gällde. Därför fick de återigen ta ett tufft beslut. Skulle de våga anställa, eller skulle de lägga ned verksamheten? Det fanns bara dessa alternativ. Nu valde de att satsa och idag har de en duktig ung tjej anställd på halvtid. Rent ekonomiskt har det gått relativt bra, men verksamheten ger inga vinster trots att de lägger ned väldigt mycket arbetstid.

– Vi brukar säga att vi tjänar ungefär 2,50 i timmen, säger Evelina med ett stort leende.

Den dagliga vården av hundarna sköter de tillsammans. Hundpromenader blir det både förmiddagar och eftermiddagar. Vissa moment delar de upp mellan sig. Evelina sköter bokföring och ekonomi, medan Amelie tar hand om hemsidan och kundkontaktarna via e-posten.

– De första tre månaderna tog vi inte ut någon lön alls. Då levde vi på våra sambos.

*De första tre
månaderna tog vi
inte ut någon lön alls.
Då levde vi på våra
sambos.*

*Vår vision är att så
fort man tänker hund
så ska man tänka
AmNi's hundhus.
Vi ska ha allt för
hunden hos oss.*

Hade vi fått Starta eget-bidrag hade det inte alls varit några problem. Efter de första månaderna började vi ta ut pengar i form av eget uttag. Det är först nu i höstas som vi kunnat betala ut riktiga löner till oss själva, visserligen inte avtalsenlig lön som vår anställda får, men vi kan i alla fall betala mat och hyra. Om vi skulle få mer lön skulle vi ändå inte hinna göra av med den. Nu känns det bättre att vi i alla fall får lite mer fritid och ett bättre privatliv.

De har stora planer för framtiden. Idag ingår dagis, pensionat, butik, salong och kurser i företaget. De vill utvidga verksamheten till att även rymma massage, friskvård, rehabilitering och fotografering. Dressyr och träning skulle också vara ett bra komplement liksom en egen veterinär. På lite längre sikt drömmer de också om att växa genom franchising. AmNi's hundhus skulle då kunna finnas i flera olika städer.

– Vår vision är att så fort man tänker hund så ska man tänka AmNi's hundhus. Vi ska ha allt för hunden hos oss. I vår affärsplan står det: Allt under ett tak för hund.

– Om fem år har vi förhoppningsvis fler anställda och ett större kursutbud. Vi jobbar normala arbetstider och kan ta ut normala löner.

Trots allt arbete har de inte ångrat sig. Den stora fördelen med att ha eget företag är att man kan styra verksamheten efter egna idéer. Hade de fortsatt att vara anställda hade de inte kunnat förverkliga sina visioner.

– Vi gör precis som vi vill, det är ju vi som bestämmer. Nu bygger vi upp verksamheten efter hur vi själva vill ha den. Ingen kan komma och säga att så där får ni inte göra, säger Amelie.

– Jag som person har växt så mycket mer genom mitt företag än vad jag hade gjort som anställd, säger Evelina.

En stor nackdel är att de inte alls hinner med sina egna hundar som de skulle önska. Både Evelina och Amelie har också planer på att skaffa valp och att hinna träna mer med de egna hundarna. Det är nackdelen med att starta företag inom sitt eget fritidsintresse. Det egna utövandet får sitta emellan. På sikt tror de dock att det blir mer tid över. Framtiden ser ljus ut, tycker både Amelie och Evelina. Som exempel ska de ta ut tre veckors semester till sommaren.

Amelie och Evelinas recept på kooperativt företagande:

- Våga satsa! Man växer och lär sig under tiden man utvecklar sitt företag.
- Tänk på att man inte behöver vara egen företagare för all framtid. Kör så länge det känns kul!
- Sätt upp realistiska mål för den första tiden i företaget.
- Försök hitta en mentor. Ta gärna hjälp av en duktig revisor.

Vi gör precis som vi vill, det är ju vi som bestämmer.

Man bygger vägen samtidigt som man går den

Katarina Grut

Ålder: 64 år (född 1945)

Uppväxt: i Östersund.

Utbildning/yrkeserfarenhet: Nyckelviksskolan, pedagogik-metodiklärarexamen, fil. kand.-examen. Arbete som lärare och projektledare, företagsrådgivare på Kooperativ Utveckling i Jämtlands län, utvecklingsledare på Arbetslivsinstitutet.

Familj: man och tre barn samt två barnbarn.

Fritid: musik, den egna hunden, ridning i naturen, släkt och vänner, hantverk och resor till Italien.

– Kooperationen har en demokratisk kärna och den måste erövrats om och om igen. Den här företagsformen kan ju inrymma delaktighet och mycket inflytande om man vill. I början handlar det alltid om människors idéer. Många gånger är det ju ett problem man vill lösa och som man har idéer om. Vi kan ta barnomsorgen som ett exempel. Föräldrar träffas och säger att nu måste vi lösa våra behov. På vägen startas nätverk och företag av olika slag. Jag tycker att det är viktigt att se det som lärande processer.

På landsbygden i Jämtland var det brist på kommunal barnomsorg under 1980-talet. Många kvinnor ville yrkesarbeta, men hindrades av bristen på förskolor. Katarina Grut, som var pedagog och projektledare, väckte då tanken att lösningen kunde bli att starta kooperativ barnomsorg. Hon hade hört talas om sådana försök i Göteborg och Uppsala, men trodde mer att det var för akademiker och rika föräldrar. Med hjälp av projektmedel från Socialstyrelsen började hon informera föräldrar och beslutsfattare om möjligheterna att starta förskolor i kooperativ regi.

– Man vill vara med och förändra världen, även om det bara är i liten skala.

Sammanlagt startade ett 50-tal föräldrakooperativ runt om i länet. På köpet lärde sig Katarina massor om nykooperation. Detta blev embryot till en tjänst som kooperativ rådgivare i Jämtlands län som hon innehade i nära 20 år. Katarina kan blicka tillbaka på en lång period av pionjärbete inom den nykooperativa rådgivningen (numera Coompanion). Tillsammans med några andra startade hon också ett film- och mediekooperativ. 1993 blev hon utsedd till årets kooperatör i Jämtlands län. Idag fungerar hon som Senior Adviser vid SERUS (Social Ekonomi och Regional Utveckling i Skandinavien) samt sitter i styrelsen för Coompanion Jämtlands län.

När de första föräldrakooperativen hade startat på 1980-talet använde Katarina och hennes kollega dessa som konkreta exempel på vad som var möjligt att göra. Levande exempel har alltid varit ett bra pedagogiskt grepp, menar Katarina. Att lära av andra är effektivt. Det handlar bland annat om att länka samman olika människor och grupper som kan ha nytta av varandra och de erfarenheter man gjort. En slags mäklarroll helt enkelt.

– Förstår man att entreprenörskap är en process och att det rör på sig, då förstår man ju också att det behövs olika utbildningsinsatser i olika skeden. Vi erbjuder oss att åka ut och hjälpa till i den mån det fanns behov. Det startades studiecirklar och bildades nätverk.

Katarina vill framhålla några viktiga strategier för det kooperativa rådgivningsarbetet:

*Kooperationen har en
demokratisk kärna
och den måste erövrats
om och om igen.*

Det handlar om framväxt av tillväxt, men det är inte tillväxten i sig som är huvudmålet. Det är vägen som är mödan värd.

- Kunskap om Kooperation bör finnas samlad i lokala och regionala organisationer.
- Det är viktigt att driva utvecklingen med hjälp av delaktighet och ett underifrånperspektiv.
- Kooperationen bidrar till att skapa arbetstillfällen.
- Internationell utblick inspirerar. Genom att gå över nationsgränserna sprids kunskaper och erfarenheter och skapas nya kontakter och nätverk.
- Genom forskning kan idéerna förädlas, utvecklas och återanvändas.

Katarina menar att det kooperativa företagandet varit särskilt viktigt för ungdomar och kvinnor, som kanske inte haft varken modet eller de ekonomiska förutsättningarna att starta helt egna företag.

– Jag tror att gamla idéer kan återbrukas, men på ett nytt sätt som passar i tiden. Den gamla idén om att samarbete kan bli till en social innovation i glesbygden när föräldrar eller bybor går samman för att lösa problem eller bli samhälls-entreprenörer.

De kooperativa företagen fungerar ofta som en slags skola i entreprenörskap, enligt Katarina. Generellt sett finns det många fördelar med den kooperativa företagsformen. Eftersom det inte krävs stora ekonomiska insatser är det relativt enkelt och riskfritt att starta. Det är en demokratisk form där alla kan vara lika delaktiga och alla kan påverka eftersom alla delägare har lika stort bestämmande. Den kooperativa formen passar dock inte för alla grupper och alla sammanhang, menar Katarina som inte alls vill se sig som någon kooperativ fundamentalist.

– Det tar lång tid många gånger. I vissa ”business-sammanhang” har man inte den tiden. Man måste fatta mycket snabbare beslut. För vissa branscher och vissa människor passar det inte helt enkelt.

Många gånger har hon mötts av okunskap och fördomar mot den kooperativa företagsformen, både från vänster och höger. Motstånd helt enkelt. Samtidigt finns det ett värde i att ständigt behöva förklara och utveckla sina idéer i mötet med andra.

– Många förstår inte vad Kooperation är. Man har fördomar. Det kan finnas associationer till ryska Sibirien till och med. Men det har ju förändrats, idag pratar ju alla om tillväxt. Då brukar jag föra fram att det handlar om framväxt av tillväxt, men det är inte tillväxten i sig som är huvudmålet. Det är vägen som är mödan värd. Man kan också problematisera detta med tillväxt. Tillväxt till vilket pris och på vems bekostnad? Mänsklig tillväxt brukar jag tala om. Orden är viktiga och de stöts och blöts inte minst på grund av det motstånd man kan möta.

Att fungera som rådgivare och inspiratör har varit fantastiskt, menar Katarina. Under de mest aktiva åren befann hon sig mitt i ett kooperativt utvecklingsflöde där det inte minst handlade om kooperativa förskolor där tusentals föräldrar, barn och personal byggde upp nya och gemensamma verksamheter. Hon blev en eldsjäl för den

*Om man är många
och jobbar tillräckligt
länge kan man faktiskt
bygga en väg.*

kooperativa rörelsen. Ibland kände hon sig stämplad som en slags levande symbol för Kooperationen. I vissa lägen kan det vara tufft att vara föregångare och pionjär.

– När man är besjälad kan det både inspirera och i viss mån avskräcka.

Hur började det hela egentligen? Vad ligger bakom Katarinas långa kooperativa engagemang? Om man ska sammanfatta så handlar det om tron på människors egen kraft i kombination med ett starkt internationellt engagemang. En ledtråd finns i de sena tonåren när Katarina, som så många andra i hennes efterkrigsgeneration, ville ut i världen och bidra till förändring. När hon var 18 år åkte hon med Internationella arbetslag till Montenegro för att bygga landsväg i forna Jugoslavien.

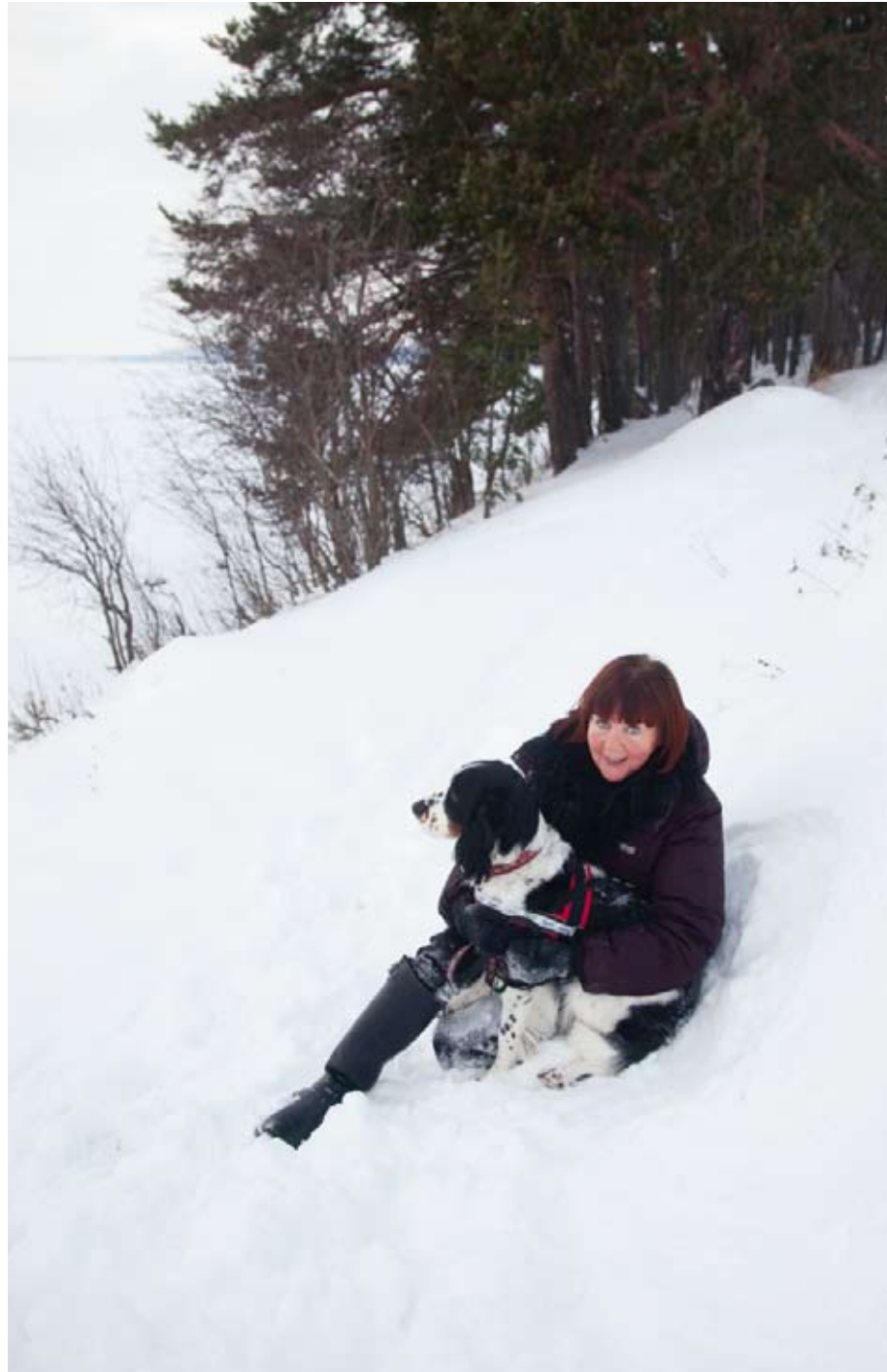
– Vi jobbade med våra händer och ungdomar från hela världen gjorde det till synes omöjliga. För mig blev det en tidig insikt i att man kan göra saker tillsammans. Om man är många och jobbar tillräckligt länge kan man faktiskt bygga en väg.

Kanske handlar det också om en syn på människor. Människors egna inneboende krafter har alltid fascinerat Katarina.

– Alla människor kan växa. Går man dessutom ihop och gör någonting tillsammans, då kan det hända vad som helst. Man kan förflytta sig från noll till 50 eller 150. Jag är väldigt optimistisk när det gäller mänsklig utveckling.

Katarina utbildade sig inom konst och pedagogik och arbetade både inom barnomsorgen och högskolan. Efter att hon bildat familj och flyttat tillbaka till Östersund fick hon erbjudande om att bli projektledare för en ”Starta vårat-utbildning”

*Alla människor
kan växa. Går
man dessutom ihop
och gör någonting
tillsammans, då kan
det hända vad som
helst.*

som hade startats i ett samarbete mellan Kooperativa institutet och Ungdomsstyrelsen. Tanken var att arbetslösa ungdomar skulle starta företag i ett slags nykooperativ anda. Östersunds kommun, Birka folkhögskola och Socialhögskolan var lokalt ansvariga. Detta var i början av 1980-talet.

– Då blev jag förälskad i den kooperativa idén och började tänka mer på processer och nätverk.

Idag har Katarina jobbat i många år för att sprida och utveckla det som kallas social ekonomi, en tredje sektor vid sidan av det offentliga och det privata. Här ryms alla typer av engagemang, både i ideella och ekonomiska föreningar. Hon tog initiativet till att starta Institutet för social ekonomi, som bland annat har initierat forskning, information och utveckling kring dessa frågor.

I rollen som Senior Advisor möter hon bland annat ungdomar som har idéer om entreprenörskap och Kooperation. Det är fantastiskt att kunna använda sina erfarenheter i mötet med dem, menar Katarina. I arbetet som coach och rådgivare har hon skaffat sig många erfarenheter. Det är viktigt att inte tappa förmågan att inspireras och förundras.

– Om man känner att man är i ett sammanhang där man inte växer utan krymper, då ska man söka sig bort fort som tusan. I det kooperativa företaget kan man växa och utvecklas tillsammans. Det lärde jag mig som medlem i mediakooperativet Åse Media.

En annan viktig lärdom finns i det internationella arbetet. Katarina har haft förmånen att få resa mycket som företagsrådgivare, vilket gett henne mängder av inspiration och kunskap. Inte minst lärde hon sig att processerna många gånger är desamma. Människors problem är ofta likartade och lösningarna kan också vara besläktade. Kooperativa idéer kan vara verkningsfulla överallt om det finns grogrund. Ett besök i Sydafrika gav många insikter.

– Det var som om jag hade varit i Kluk eller Strömsund. Det var samma frågor och känslor. Det var några kvinnor som väckte en fråga om en skola där de inte hade tillgång till mat för barnen. Då diskuterade vi oss fram till att de kunde starta ett odlingskooperativ.

Katarinas recept på kooperativ rådgivning:

- Lyssna!
- Tappa aldrig underifrånperspektivet.
- Funder över den egna människosynen. Viktigt att tro på människans möjligheter.
- Utveckla internationella kontakter. Det globala perspektivet är väldigt viktigt!
- Man ska inte låta sig nedslås av besvärlig byråkrati.